

malého rozsahu a jeho případný zánik by tak neznamenal žádnou významnější změnu.

Klára Kolejáková (Ústav pro archeologii FF UK) se v materiálovém příspěvku zaměřila na výpověď nálezů keramiky k proměnám osídlení Karlovarska v období mladšího středověku. Představila analýzy nálezů z hradů Kostelní Horka a Hartenberg, získaných při destruktivních archeologických průzkumech.

Příklad konkrétní vsi představil v příspěvku *Založení – zánik – znovuzaložení: zaniklá středověká ves Husí (13. a 17.–18. století)* Václav Kolomazníček (Archeologický ústav AV ČR, Brno). Nejprve představil kontext Dražanské vrchoviny a holštejnského panství, v jehož centrální části se tato ves nacházela. Zmíněná oblast byla trvale osídlena až během kolonizace v druhé polovině 13. století. Většina takto založených vsí byla lánového typu, kde se přiděloval franský lán (tj. 23 hektarů). Asi 50 % těchto vsí zaniklo v průběhu 15. století. Komunikační vazby původního osídlení identifikoval na středověkých úvozových cestách, zároveň však upozornil, že řada jejich reliktních je dnes poškozena či zničena v důsledku intenzivní těžby kůrovcového dřeva. Samotnou ves Husí, která vznikla v rámci zmíněné kolonizační vlny, charakterizoval jako významné a rozsáhlé sídlo, jež měřilo na délku téměř kilometr (obvyklá délka okolních vsí byla 150 až 300 metrů) a stál v něm také kostel a tvrz. Historická paměť přítomnosti kostela zůstala trvale zachována, protože po obnově sídliště (Molenburk) na počátku 18. století se místní opakovaně dožadovali jeho obnovy.

U tématu terénních komunikačních vazeb zůstal i Petr Nový (Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy) v referátu *Staré cesty v kontextu dějin osídlení: Kostelecká cesta do Dubé*. Z oblasti Kokořinska, v jehož terénu se dochovalo více historických cest, na konkrétních příkladech doložil, jak byla původní středověká vrstva v některých místech přerušena pozdějšími úpravami např. v podobě záseků v pískovcových skalních blocích, k nimž došlo v období novověku. Takto přerušené relikty středověké cesty našel např. na komunikaci mezi Mšenem a Dubou, kde novověká prosekaná cesta navazuje na Droužkovský hřbet. Velmi detailně pak představil průběh tzv. „Kostelecké“ cesty vedoucí od zaniklého Kostelce u Tupadel k Dubé, přičemž využil velmi bohatý dokumentační materiál, který shromáždil během svých terénních výzkumů.

V příspěvku *„wohl gute Hoffnung“* se Michal Vokurka (Historický ústav AV ČR) věnoval problematice vzniku a proměn urbanismu horních

měst v krušnohorském regionu. V úvodu se zabýval vlivem humanistických ideálů na vzorový urbanismus horních měst. Jako příklady dobré praxe uvedl města Annaberg (1496) a Marienberg (1521), která navrhl Ulrich Rülein von Calw. Upozornil, že potenciál, který tento urbanistický koncept nabízel, zůstával často dlouho nevyužit. Jako příklad zmínil Horní Blatnou, která dlouho zůstala omezena jen na náměstí s několika ulicemi. I přes propad těžby a hornictví obecně se města snažila udržet si status horních měst i s těžbou. Výhodou poddanských horních měst byla podpora prospektorské činnosti ze strany vrchnosti. Následně se autor zaměřil především na šestici vybraných horních měst (např. Horní Blatná, Boží Dar, Přísečnice či Měděnec), u nichž sledoval projevy úpadku prostřednictvím dobových topografií. V nich se těmto sídlům věnoval jen malý prostor ve smyslu obecných zmínek. Hlubší zájem byl zpravidla věnován pouze Jáchymovu s ohledem na jeho historický význam.

V regionu západního Krušnohoří zůstali v závěru též Jan Hasil (Archeologický ústav AV ČR, Praha) a Petr Hasil (Národní památkový ústav, ÚOP v Ústí nad Labem) s referátem *Dynamika vývoje sídelních a montánních areálů v krajině horního toku Rolavy ve 14. až 20. století*. Nejprve se zastavili u lokality v Přebuzi, která byla osídlena patrně již ve 40. letech 14. století. Jednalo se o lenní oblast českých králů, kde docházelo k pohraničním sporům se saskými Wettiny. Ve středověku zde probíhala těžba prostřednictvím rýžovišť, jejichž dřevěné konstrukce zde také byly objeveny. Snad ještě pozoruhodnější však byly výzkumy z Rolavy, která se nachází severně od Přebuzi. Zde nacisté vybudovali nové doly včetně sídliště. Autoři příspěvku tu mimo jiné prezentovali např. archeologické nálezy odpadů. Na jejich příkladu ilustrovali rozdílný životní styl jednotlivých sociálních skupin, které zde pracovaly. V bohaté čtvrti se dochovalo odpadu jen velmi málo, což znamená, že bohatá elita si neničila životní prostředí. Naopak u jámy 3 bylo nalezeno větší množství různého odpadu. Jako jeden z mnoha příkladů rozdílného nakládání s ním uvedli autoři příklad lahvi. Zatímco lahve od francouzských vín se často dochovaly celé, pivní lahve jsou naopak zpravidla jen rozbité a předpokládá se napojení na cirkulaci vratných lahvi. Neméně přínosná byla též prezentace informační aplikace jako prostředku k edukaci veřejnosti k dějinám tohoto místa, která navíc sama nezanášá popisovanou lokalitu a nevyžaduje častou údržbu v náročném podnebí Krušných hor.

Workshop nabídl inspirativní setkání různých možností pohledu na krajinu a její osídlení, historickou interpretaci, stejně jako na čtení terénních reliktních či archeologických zjištění. Opakovaně zaznívaly též poznámky k postupnému zanikání některých památek tohoto typu. Tím se mnohé příspěvky nepochybně setkávaly i s problematikou památkové péče, v níž je ochrana kulturní krajiny s jejími památkami v terénu jedním z aktuálních témat.

Mgr. Lukáš M. VYTLAČIL

vytlacil.lukas@npu.cz

NPÚ, Generální ředitelství v Praze

8. ročník kastelologické konference na

Křivoklátu

V pátek 21. října 2022 se v prostorách hradu Křivoklát uskutečnil již osmý ročník kastelologické konference, tradičně věnované památce prof. Tomáše Durdíka (1951–2012), jednoho z nejvýraznějších představitelů české kastelologie. Jemu také byla věnována úvodní bohoslužba slova, již v hradní kapli sloužil David Tonzar, pražský biskup Církve československé husitské. Po ní následovala prohlídka archeologické expozice v hradní Stříbrnici, kde jsou prezentovány výsledky výzkumů někdejšího manského domu a kterou svým komentářem představil Josef Hložek, hlavní organizátor konference.

Sérii konferenčních příspěvků zahájil Petr Čornej, jenž se zaměřil na *Husitské obléhání hradu Karlštejn*. Přiblížil zde detaily obléhání této pevnosti, jež měla význam jak strategický, tak i symbolický. Ve svém shrnujícím příspěvku upozornil např. na podporu husitských obléhatelů ze strany Příbramských nebo na skutečnost, že v průběhu obléhání se boje neomezovaly jen na Karlštejn a jeho bezprostřední okolí. Opakovaně docházelo třeba i k bojům o Křivoklát. Srovnával též počty obléhacích strojů a vystřelených projektilů, jak je zaznamenaly prameny. Ze srovnávací analýzy vyplynul velký rozptýl čísel, která navíc nezřídka odpovídala násobkům biblických čísel, a neodrážela tedy skutečnost. Stranou pozornosti nezůstaly ani stavební úpravy hradu.

Stejně události se věnoval také Milan Sýkora v referátu *Obléhací práce před hradem Karlštejn z pohledu archeologie*. Ve shrnujícím výkladu představil terénní nálezy v okolí hradu, jež kladl do souvislosti s jeho obléháním husity,

1

2

Obr. 1. Úvodní bohoslužba slova věnovaná Tomáši Durdikovi v rámci 8. ročníku kastelologické konference, hradní kaple, hrad Křivoklát. Foto: Vilém Faltýnek, 2022.

Obr. 2. Pohled do auditoria při úvodním příspěvku Petra Čorneje (vlevo) na 8. ročníku kastelologické konference, hrad Křivoklát. Foto: Vilém Faltýnek, 2022.

a identifikoval tři ze čtyř předpokládaných ležení. Na Kněží hoře, severně od hradu, se strategicky proti původní bráně nachází starší okop. Na stejném vrchu, ovšem z jeho druhé strany v zákrytu za skálou, pak Sýkora předpokládá hlavní tábor obláhatelů, který by takto navíc měl výhodnou polohu u zásobovacích cest. Uzávěřený tábor se dvěma trebuchety se nacházel rovněž východně od hradu na vrchu Haknová a poněkud blíže k hradu se nachází další terén-

ní relikt, jenž by mohl být pozůstatkem zákopu pro bombardu. Další prakoviště bylo zjištěno též západním směrem od hradu na vrchu Javora a nedaleko hradní fortifikace je pak blíže nezjištěný nepřístupný relikt, který se však nachází na místě pro obléhací vojska strategickém. Na vrchu Plešivec v jižním směru, kde by bylo možné pro úplné sevření hradu předpokládat jižní tábor, zatím nebyly zjištěny žádné terénní stopy, jež by se daly s obléháním spojit. Sýkora uvedená zjištění prezentoval včetně palebných směrů zbraní, jejichž umístění se podařilo zjistit.

František Záruba představil soubor akvarelů malíře Antonína Mánesa, které zobrazují české hrady a zámky. Tato cenná kolekce je dnes uložena v Rakouské státní knihovně. Záruba jejich styl charakterizoval jako krajinný realismus

a upozornil na vysokou hodnotu některých vyobrazení. V zobrazovaných ukázkách nezůstaly stranou některé neobvyklé pohledy, stejně jako srovnání s jinými podobnými prameny. Některé náměty a skici použil opakovaně i sám Mánes.

Petr Chotěbor shrnul poznatky z operativního průzkumu tvrze v Hamru u Veselí nad Lužnicí. V něm byla v roce 2019 zdokumentována destrukce střech a v následujícím roce 2020 zde na pozvání nového majitele objektu provedl Chotěbor nový průzkum. Vedle zachycených detailů (např. ostění, výklenky, lícování zdiva atd.) prezentoval zejména nová zjištění ke stavebnímu vývoji objektu.

Do prostředí Pražského hradu se tematicky přenesl Petr Měchura s příspěvkem *Černá věž a východní brána Pražského hradu*. Účastníci konference v něm seznámil se zjištěními z rekonstrukce tohoto objektu, jež proběhla v roce 2018. Při ní byla zjištěna řada původních reliktů, jako např. stopy původního bednění či omítek ve fortně, v patře část dymníku krbu, který vznikl při přestavbě v roce 1538. Detailní průzkum věže umožnil celkově zpřesnit dokumentaci stavebního vývoje při její přestavbě. Stranou pozornosti nezůstala ani novější brána, přílehlá k Černé věži.

Památkově hodnotné téma *Památková obnova hradu Litice nad Orlicí v 19. a 1. polovině 20. století* představil Martin Lacina. Zaměřil se na období let 1871 až 1941, v němž sledoval snahy o obnovu hradu, komunikaci s památkovým úřadem a realizované i nerealizované záměry. Stranou neponechal ani negativní zásahy, kterými bylo např. odstranění původních krbů v paláci, vestavba památkáři nedoporučeného vnitřního schodiště ve věži či železobetonové dozdivky, jež se nacházejí např. v horním vyhlídkovém patře věže.

Bogusz Wasik prezentoval nové poznatky a úvahy k půdorysu a terénní situaci někdejšího kapitulního hradu v polském Kwidzynu v kontextu celého areálu s chrámem. Zjištění se týkala např. vytvoření násypů, jejichž prostřednictvím byl při stavbě hradu vyrovnán terén, avšak terénní úpravy probíhaly i v 19. století. Otázku staršího osídlení otevřel nález spáleniště, jež bylo datováno ještě před vznik samotného hradu.

Novým poznatkům k podobě hradu v Krupce se věnovali František Gabriel a Lucie Kurosová, kteří shrnuli zjištění dvou průzkumů. Nejprve to byl v letech 2018 až 2019 průzkum ve válcové věži, později, v letech 2021 až 2022, průzkum prostoru ve spodním hradu. Oba uvedené průzkumy souvisely s havarijním stavem objektů. V případě věže se zjištění týkala přede-

vším síly zdí a stavebních úprav při přeměně na vyhlídku. U spodního hradu došlo k opravě tarasní hradební zdi u přístupové komunikace, u níž již v minulosti byly problémy se statikou v důsledku odtoku vody a pohybu svažujícího se terénu. Samotná tarasní zeď byla po snížení přístupové cesty vystavěna novodobě znovu a bez základů, zatímco původní přiléhající brána byla již v době výstavby zesílena právě z důvodu statického zajištění. Z tohoto důvodu došlo k úplnému odbourání zdi tarasní zdi až k jeho patě a ke zcela nové výstavbě na nepůvodním místě, alespoň však s použitím dobových stavebních postupů.

Pavel Bolina a Lukáš Slabý přednesli referát s názvem *Čejchanov a Komorní hrádek ve světle výzkumů starých cest na Podblanicku*. Ve velmi popisném výčtu se věnovali původním komunikačním trasám, jejich zasazení v terénu a typu jejich dochování až dodnes. Výklad byl doprovázen množstvím mapových ilustrací, což však paradoxně mohlo vést k určité nepřehlednosti, než kdyby byl výběr omezen jen na několik vybraných map.

K problematice hradních staveb se navrátí Vilém Knoll v příspěvku *Institut zpuštění v podobě boření hradů a jeho aplikace v praxi ve světle několika příkladů z Chebska a okolí*. Po teoretickém právníckém úvodu do problematiky trestu zničení či poškození majetku, jež bylo později nahrazeno aktem konfiskace, se zaměřil na několik konkrétních příkladů na Chebsku kolem roku 1300. Tehdy se jednalo o nařízení zbořit hrady využívané loupežnými skupinami. Upozornil na problematiku otázky, jak vlastně mělo zboření probíhat, stejně jako na skutečnost, že v některých případech k nařízené destrukci nedošlo, protože v dalších letech po vynesení rozsudku byly hrady zjevně využívány. Jako příklad demonstrativního radikálního zničení naopak uvedl hrad Boršengrýn mezi Úbočím a Dolním Žandovem.

Problematiky památkové péče se dotkl Daniel Stránil v příspěvku *Stavební úpravy hradu Krašova ve 20. století*. Chronologicky zde zdokumentoval činnost Spolku na záchranu gotického hradu Krašova, jenž byl založen roku 1931. V rámci činnosti tohoto spolku došlo ke zničení všech „negotických“ prvků, které členové spolku v rámci regotizace nepovažovali za hodnotné k zachování a nezdívkami. Z těchto prací se však dochovala velmi cenná fotodokumentace, jež dokládá původní stav odkryvů zdiva. Jejich hodnota je vysoká i s ohledem na řadu neadekvátních zásahů proti doporučení archeologů, památkářů i his-

toriků. Dlouhodobě problematický vztah spolku k odborné veřejnosti dokládá i skutečnost, že teprve nyní, tedy devadesát let po převzetí správy hradu spolkem, vzniká koncepce obnovy této památky.

Celodenní konferenční jednání pak uzavřel příspěvek *Organické zbytky na keramice z hradu Hausberk na Šumavě*, který připravili Josef Hložek, Jaroslav Pavelka, Štěpánka Kučková a Kateřina Hejnová.

Zcela zaplněné auditorium poněkud kontrastovalo s poměrně chudou diskusí k jednotlivým příspěvkům. Bylo však zároveň dokladem neutuchajícího zájmu odborné i laické veřejnosti o kastelologii a dějiny fortifikační obecně, stejně jako toho, že tradiční konference na Křivoklátu je po osmi ročnících bezpochyby pevnou a vyhledávanou událostí.

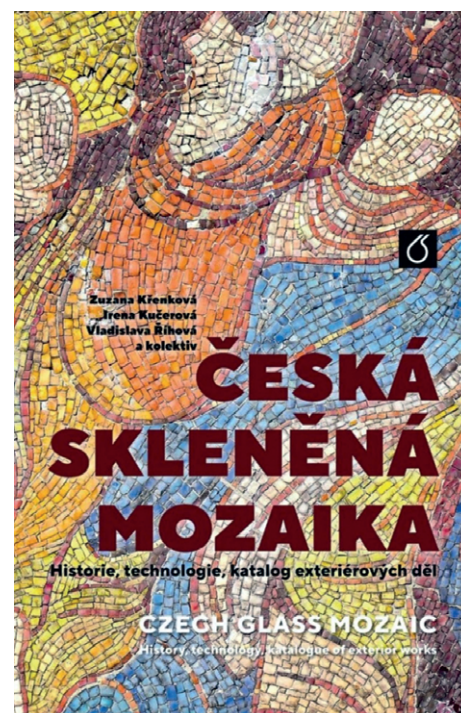
Mgr. Lukáš M. VYTLAČIL
vytlacil.lukas@npu.cz
NPÚ, Generální ředitelství v Praze

Česká skleněná mozaika

KŘENKOVÁ, Zuzana a kol. *Česká skleněná mozaika: historie, technologie, katalog exteriérových děl = Czech Glass Mosaic: History, technology, catalogue of exterior works*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 2022. 591 s. ISBN 978-80-7592-110-9.

„Výzkum mozaikových děl zažívá v posledních letech opravdovou renesanci“ – tak zní první věta v publikaci *Česká skleněná mozaika* (s. 9), kterou připravil sedmičlenný badatelský tým se zázemím na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze (na prvním místě) a na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice. Tým se formoval zhruba před deseti lety a jeho klíčoví členové zůstávají stejní – správně bychom měli napsat „stejně“, protože jde převážně o badatelky.¹ Na zmíněné „renesanci“ má tento kolektiv lívi podíl. V průběhu uplynulé dekády připravil řadu tištěných i online dosažitelných výstupů; některé z nich představily též *Zprávy památkové péče*.² Především na specializovanou mapu exteriérových skleněných mozaik v Česku, zveřejněnou v roce 2015,³ pak navazuje recenzovaná kniha.

Jde o monumentální výkon: po Úvodu a syntetických kapitolách *Historie skleněné mozaiky*, *Technologie mozaikového skla*, *Typologie skle-*

něného materiálu používaného pro mozaikovou tvorbu na území České republiky a Malty pro osazování a restaurování mozaik následuje katalog o 399 položkách. Syntetické studie jsou v knize dostupné též v anglickém překladu (včetně poznámkového aparátu a popisků k fotografiím). Katalogová hesla jsou řazena abecedně podle názvu obce, kde se příslušná mozaika nachází. Mají standardizovanou strukturu: záhlaví s názvem, jménem autora, popř. dalších osob s podílem na vzniku (jsou-li známy), lokací vč. GPS souřadnic, dále jsou v samostatných odstavcích uvedeny *Rozměry a umístění*, *Popis*, *Použitý materiál* a bibliografie. Součástí

■ Poznámky

1 Ke genderovým aspektům oborového výzkumu srov. rozhovor s jednou z autorek knihy. Irena Kučerová: *Snažíme se prodloužit životnost toho, co vytvořili naši předci*. [rozhovor vedla Blanka Nyklová], 13. 11. 2015, <https://gro.vscht.cz/rozhovory/kucerova>, vyhledáno 27. 6. 2023.

2 Zvl. *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, č. 3 (číslo zaměřené na *Mozaiky a památky muzivního umění*).

3 Michaela Kněží Knížová – Zuzana Křenková – Vladislava Řihová et al., *Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR – odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození*, Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, 2015, <http://mozaika.vscht.cz/index.html>, vyhledáno 27. 6. 2023.